

BEMUTATKOZNAK AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÜLÖNGYŰJTEMÉNYEI

A magyar nemzeti könyvtár számos speciális gyűjteménnyel rendelkezik, amelyek országos szinten egyedülálló alapot képeznek a tudományos kutatás számára. A gyűjtemények közül bulletinünk jelen számában a Térképtár mutatkozik be.

Térképtár

A TÉRKÉPTÁRNAK a nemzeti könyvtár részeként feladata, hogy a lehető legnagyobb teljességgel gyűjtse a magyar vonatkozású kartográfiai dokumentumokat (térképek, atlaszok, ég- és földgömbök stb.). A ma már több mint kétszázezer egységet számláló állomány részeként azonban a Térképtár a hungarica térképanyag mellett jelentős mennyiségű és nagy értékű gyűjteményt őriz az európai kartográfiatörténet egészének alkotásaiból is.

Történet

GRÓF SZÉCHÉNYI FERENC 1802-ben a magyar nemzetnek ajándékozta gyűjteményeit, közöttük a közel hatezer darabos térkép- és atlaszgyűjteményét is, amelyet az alapítás korától kezdve külön egységként kezeltek. A 19. század folyamán a kötelese példányok mellett jelentős mértékben adományokból és vásárlások révén is gyarapodott az állomány. Csak a legjelentősebbeket említve: Gróf Illésházy István adománya (208 db., 1835); a neves könyv- és térképgyűjtő Jankovich Miklós több száz darabból álló térképanyagának megvásárlása (1836); az ismert nyelvészprofesszor, Horvát István mintegy háromszáz művet számláló gyűjteményének megvétele; az olasz származású, de Pozsonyban élt kiváló vízmérnök, Enea Lanfranconi nagy értékű ajándéka (kb. kétezerkétszáz mű, 1895).

A 20. század elején a könyvtár akkori vezetői felismerték a nagy méretarányú topográfiai térképek értékét a különböző történeti kutatások számára, és lépéseket tettek a magyar térképanyag beszerzésére. E törekvések eredményeként az 1920-as évek közepétől nagy mennyiségben kerültek a Térképtár állományába a nagy méretarányú kéziratos illetve nyomtatott – kataszteri, úrbérrendezési, földhasznosítási, katonai topográfiai – térképek, de számos kisebb léptékű területi (megye, város, falu stb.) térkép is.

Az 1940-es évek első felében jelentős számú, a használatból már kikopott iskolai térkép és atlasz került a gyűjteménybe egyházi és világi iskolákból. A második világháború után a főúri és egyházi gyűjtemények államosítása során is sok kartográfiai dokumentum került a Térképtár állományába.

1945 óta alapvetően a kötelese példányok képezik a gyarapodás meghatározó részét, de természetesen fontos szerepe van a hiányzó hungarica térképek vásárlás útján történő beszerzésének is.

A Térképtár 1939 óta szervezetenként önálló osztályként működik.

A gyűjtemény felépítése

- 1850 előtt nyomtatott térképek,
- 1850 után nyomtatott, Magyarországot és részeit ábrázoló térképek,
- 1850 után nyomtatott, nem Magyarországot ábrázoló térképek,
- falitérképek,
- kataszteri térképek,
- birtokvázlatok,
- kéziratos kataszteri térképek,
- nyomtatott kataszteri térképek,
- önálló kéziratos térképek,
- topográfiai térképek,
- III. katonai felmérés (1:75 000),
- 1920–1945 közötti topográfia térképek (1:25 000, 1:50 000, 1:75 000, 1:200 000),
- 1945 utáni, úgynevezett Gauss-Krüger rendszerű topográfiai térképek (1:25 000, 1:50 000, 1:100 000, 1:200 000),
- EOTR (1:10 000, 1:100 000),
- atlaszok,
- föld- és éggömbök,
- dombortérképek.

Tájékoztatóképp megemlítjük, hogy a Térképtáron kívül a könyvtár más különgyűjteményei is

tartalmaznak térképeket. A Régi Nyomatványok Tárában található Apponyi-gyűjtemény számos értékes példányt őriz, például Magyarország legkorábbi ismert nyomtatott térképét, az Ingolstadtban 1528-ban kiadott Lázár-térképet és későbbi változatainak egy részét is.

Az úgynevezett Régi Magyar Könyvtár tartalmazza Johannes Honterus Chorographia Transylvaniae. Sybembürgen című fametszetes térképét, amely minden bizonnyal az első Magyarországon nyomtatott térkép. Emellett számos értékes, a kartográfia-történet fontos művének példányait is őrizi a Régi Nyomatványok Tára. Sebastian Münster Cosmographia és Geographia című műveinek kiadásai, Peter Apian kozmográfiai művei vagy akár Georg Braun és Frans Hogenberg híres városkönyve, a Civitatis orbis terrarum említhetők példaként.

Szolgáltatások

A TÉRKÉPTÁR teljes gyűjteményét – bizonyos állományvédelmi megkötések mellett – a könyvtár minden beiratkozott olvasója használhatja. A tárra csak a művek kiválasztása után, az előjegyzést követő nyitvatartási napon illetve azt követően tekinthető meg vagy használható.

A már digitalizált térképek – ez alapvetően az 1850 előtt készült Magyarország-térképeket jelenti – csak az olvasótermi számítógépen, digitalizált formában használhatók, valamint a <http://www.mhthei.gov.hu> hálózati címen tekinthetők meg.

Katalógusok

CÉDULAKATALÓGUSOK (betű-, szak- és időrendes) valamint nyomdakatalógus a következő tagoltságban:

- Magyarországot ábrázoló térképek,
- nem Magyarországot ábrázoló térképek,
- atlaszok,
- kataszteri térképek és birtokvázlatok,
- kiadói és nyomdakatalógus.

A kéziratos térképekhez könyvkatalógus tartozik:

- Kéziratos térképek az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában. I. kötet.
- Önálló kéziratos térképek. Szerk. Patay Pálné-Plihál Katalin. Bp., 1984 [1990].

Kézikönyvtár: a Térképtárban a térképek feldolgozásához szükséges katalógusok, térképtörténeti munkák, földrajzi névtárak is megtalálhatók. Jelenleg több mint kétezer kötetes ez a segédkönyvtár.

Reprodukciós szolgáltatások

DOKUMENTUMAINKRÓL a könyvtár fotóműhelye több-

féle – színes és fekete-fehér, dia-, negatív és pozitív – felvétel készítését vállalja, helyben történő vagy postai úton tett megrendelések alapján: negatívokat 24×36 mm és 6×7 cm méretben; pozitív papírképeket 9×12 és 50×60 cm közötti méretekben; diapozitívot 24×36 mm és 6×7 cm méretben.

Xeroxmásolatok készítését állományvédelmi okból nem vállaljuk.

A már digitalizált térképekről digitális és plottolt másolatok készítése is kérhető, a kutató által kívánt méretekben illetve file formátumban.

A Széchényi-térképgyűjtemény katalógusa

MEGJELENTETJÜK Széchényi Ferenc egykori térképgyűjteményének katalógusát. A munka során azonosítani kell az egykor Széchényi tulajdonát képező térképeket, el kell készíteni leírásukat, s el kell végezni a katalógus szerkesztési munkáit. 2002-ben jelenik meg a katalógus első kötete, amely a Széchényi-gyűjtemény kéziratos térképeit foglalja magába. A katalógus minden tétele a térképek leírása mellett azok fotóit is tartalmazza. A művek leírását a gyűjteménnyel kapcsolatos négy tanulmány egészíti ki. A katalógus teljes anyaga interneten is elérhető lesz.

A régi magyar térképanyag digitalizálása

FELADAT a digitalizálás előkészítése, lebonyolítása, a művek új címlírásának elkészítése. A rendelkezésünkre álló anyagi lehetőségektől függően évente 150–200 mű szkennelése valósulhat meg. A szkennelt állományok internetes szolgáltatása a már említett webhelyen érhető el. Reményeink szerint a földrajzi nevek adatbázisát is fokozatosan kutatóink rendelkezésére tudjuk bocsátani. A térképek szkennelése jelen formájában alapvetően két célt szolgál:

- a) állományvédelem; e célra 600 dpi TIFF állományok kerülnek archiválásra,
- b) a világhálón 100–300–600 dpi SID és JPG formátumú anyag található.

A régi, 1850 előtt készített térképek új címlírása

AZ ANYAGCSOPORT leválasztása és az ISBN/CM szabvány szerinti leírása, már a Széchényi Könyvtár integrált számítógépes rendszeréhez, az AMICUS-hoz alkalmazkodva.

Kiadványok

A magyar térképészet nagyjai. Lipszky János (1766–1826), Mikoviny Sámuel (1700–1750). TUDO-

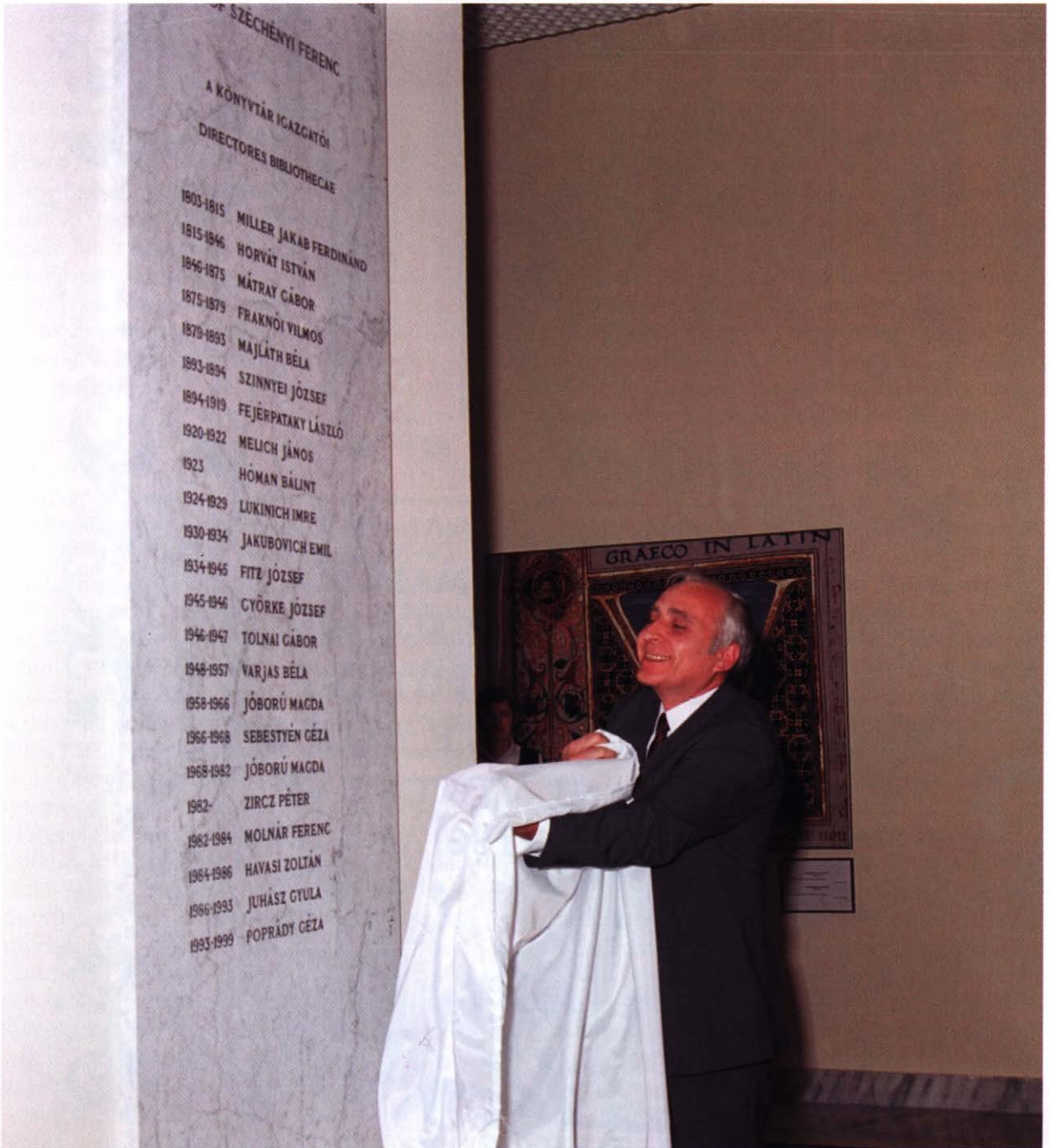
mányos emlékülés előadásai és kiállítási katalógus,
szerk. Plihál Katalin, Reisz T. Csaba, Török Enikő,
Országos Széchényi Könyvtár-Osiris, Bp., 2001.

kiállítás és verseny évente kerül megrendezésre.
A beküldött művekből kiállítást rendezünk a könyvtár
„Ars Librorum” kiállítóhelyén és a Térképtár ka-
talogustermében.

Kiállítások

A „SZÉP MAGYAR TÉRKÉP”, „Magyar Digitális Térkép”

PLIHÁL KATALIN
kplihal@oszk.hu

Az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatóinak névsorát tartalmazó márvány emléktábla leleplezése.
Állandó kiállítás a könyvtár V. emeletén. Dr. Ecsedy István államtitkár.

VENI AD TVAM PRAE
 STANTISSIMAM MA
 IESTATEM MATHIA
 HVNGARORVM POTETIS
 SIME REX ATQVE AD TE
 BEATIX OMNI VIRTVTVM
 GENERE ORNATISSIA REGINA

